

NOBEL
MEDICUS®

PORTRELER

PROF. DR. WILHELM LIEPMANN (1878-1939)

*Kadın-Doğum Tarihimizde Bir
Alman Kürsii Başkanı*

Arın Namal

Istanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İstanbul

ÖZET

Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesi ile ülkeyi terketmek zorunda kalan bilim adamlarından birisi de Prof. Dr. Wilhelm Gustav Liepmann'dı. Liepmann, Almanya'da sosyal jinekoloji kavramının benimsenmesi için çalışmış, Berlin Üniversitesi çatısı altında ilk kez bu konuda çalışan bir Enstitü kurmayı başarmış bir

hekimdi. O, Türk Hükümeti'nin davetini kabul ederek 1934 yılında ülkemize geldi, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Jinekoloji Kürsüsü'nde Başkan olarak göreve başladı. 1933 Türk Üniversite Reformunun amaçlarına hizmet etmek için bütün gayretini kullandı. Fakat beş buçuk yıl sonra, beklenmedik bir zamanda yaşama ülkemizde gözlerini yumdu. İstanbul'da toprağa verildi.

A GERMAN CHAIR IN OUR HISTORY OF GYNECOLOGY AND OBSTETRICS

SUMMARY

One of the scientists who had to abandon the country after Hitler came into power in Germany was Prof. Dr. Wilhelm Gustav Liepmann. He was a doctor who worked for the adoption of the term of social gynecology in Germany and

succeeded in establishing an institute which studied in this respect for the first time under the roof of Berlin University. He came to our country in 1934 accepting the invitation made by Turkish Government, he took office as chairman in Istanbul University Medical Faculty Chair. He used all his efforts in order to serve the purposes of Turkish University Reform. However, five and half years later, he passed away unexpectedly in our country. He was buried in Istanbul.

HAYATI

Liepmann, 5 Aralık 1878'de Danzig'de Yahudi tüccar bir ailede doğdu. Berlin, Münih, Würzburg, Freiburg ve Cenevre'de tıp okudu. Tıp mezuniyetini 1901 yılında Berlin'de Paul Strassmann yönetiminde hazırladığı doktora tezi ile tamamladı. Daha sonra Halle'de Prof. Dr. Ernst Bumm'un (1858-1925) asistanı oldu. Bumm, Berlin Charité'den Kadın Doğum Kliniği direktörlüğü teklifini aldığında, Hocası ile birlikte Berlin'e gitti, kadın-doğum uzmanlığını 1905 yılında orada tamamladı. 1907 yılında 'Uterus karsinomunun radikal operasyonunda asepsi ve antisepsi' başlıklı teziyle Doçent ünvanı aldı ve üniversitede ders vermeye başladı. 1909 yılında ilk kitabı 'Doğuma Yardım Semineri (Das geburtshilfliche Seminar)' yayınlandı. 1910 yılında bölümünden iki profesörle anlaşmazlığı, disiplin soruşturması aleyhinde sonuçlanmasa da üniversiteden uzaklaşmasına yol açtı. Berlin'de Alman Anneyi Koruma Kurumu'nun idaresini üstlendi. 1914 yılında 'Kadın Bedeni ve Çocuk Hakkında Neleri Bilmeli? (Die Frau. Was sie von Körper und Kind wissen muss?)' başlıklı iki ciltlik kitabını yayınladı ve aynı yıl gönüllü olarak orduya katıldı. 1918 yılına kadar cephedeki birliklerde görev yaptı, bu süre içinde gazlı flegmondan tedavi gördü ve yararlılıklarından ötürü harp madalyası ile taltif edildi. Savaş sonrasında Berlin Üniversitesi I. Kadın Doğum Kliniği'nde profesör kadrosuna atandı. Liepmann, bu zamana kadar Kadın-Doğum alanının temel konuları hakkında bir çok yayın yapmıştı.¹

1920 yılında 'Kadın Psikolojisi (Psychologie der Frau)' adlı kitabı yayınlandı. Önsöz'de kitabını savaş nedeniyle gecikerek yayınlatabildiğini söylemişti. Berlin Friedrich-Wilhelms-Universitesi'nde (bugünkü Humboldt-Universitesi) jinekolojik psikoterapi dersleri de veriyordu, ki bu dersleri 1924 yılında aynı addaki (Gynäkologische Psychotherapi) bir kitapta topladı.

1925 yılında Alman Sigortaları Birliği kendisini Berlin'in büyük Kadın-Doğum Kliniği Cecilienhaus'un direktörlüğüne atadı. Bu atama ile kendisinden ağırlığı sosyal-jinekoloji araştırmalarına vermesi ve kadın kanserleri ve lohusa humması ile de savaşıacak bir kadın enstitüsü kurması bekleniyordu. 1927 yılında 'Kürtaj. Hekimler, Sosyologlar ve Hukukçular için Resimlerle Tıbbi-Sosyolojik Araştırma (Abtreibung eine medizinische soziologische Studie in bildlichen Darstellungen für Ärzte, Juristen und Soziologen)' başlıklı kitabı yayınlandı. Bu kitabında Avrupa'da illegal kürtajların sayısının arttığını ve çok ciddi komplikasyonlarla karşılaştığını ortaya koyduğunda kitabı çok dikkat çekmişti. Liepmann, Almanya'da sosyal jinekoloji alanında ders veren ilk öğretim üyesi

oldu. Büyük bir didaktik güçle verdiği derslerinde kadın sağlığının, onun sosyal iyiliği ile ilişkisini vurguladı. 1930 yılında 'Gençlik ve Eros. Genç İnsanların Psikoseksüel Yaşam Kesitleri (Jugend und Eros. Sexualpsychologische Lebensfragmente junger Menschen)', 1933 yılında 'Kadın Biliminin Güncel Sorunları (Gegenwartsfragen der Frauenkunde)' adlı kitapları yayınlandı.

Nasyonal sosyalistlerin iktidara gelişi, Liepmann'ın verimli, dikkat çeken çalışmalarının sonlanması anlamına geldi. Reichstag Yangını sonrası tutuklandı, ama kısa sürede serbest bırakıldı. Tutuklanma nedeni bilinemedi. Bu tutuklanma ve başka psikolojik baskılar onu kötü etkiledi. Üniversite yönetimine ruhsal durumu ile ilgili tedaviye gereksinimi olduğunu belirterek İsviçre'ye gitti, oradan İtalya'ya geçti. Liepmann aslında Almanya'dan uzaklaşmaya çalışıyordu. Frankfurt Üniversitesi'ndeki görevinden kaçarak ayrılmak zorunda kalan patolog o zaman üniversite Doçenti titrinde olan Dr. Philipp Schwartz (1894-1977) ile irtibata geçti. Schwartz, İsviçre'de kurduğu Alman Bilim Adamları Acil İhtiyaç Derneği aracılığıyla Almanya'yı terke zorlanan bilim insanlarının Türkiye'de görev almalarına aracı olmaktaydı. Almanya'da 'arı ırka ait olmamak' ile damgalanmış olan Liepmann'ın Türkiye'ye gelişi de bu yolla organize edildi.

Liepmann Ülkemizde

Hitler'in Almanya'da iktidara geldiği yıl olan 1933, aynı zamanda o dönemde Türkiye'nin tek üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi'nin reformunun da hayata geçirildiği yıldır. Liepmann, İstanbul Üniversitesi'nde çalışmak üzere 7 Ekim 1933'te Cenevre'deki Türk Konsolosluğu'nda sözleşme imzaladı ve 15 Ekim 1933'te İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde "Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği Direktörü" olarak görevine başladı.² Böylelikle İstanbul Üniversitesi bünyesinde görev alan ilk mülteci bilim adamlarından biri oldu. (Resim 1). Schwartz anılarında, olağanüstü başarıları ülke içinde hızla fark edilen, klinik yöneticisi konumundaki sürgündeki üç bilim insanının üniversite reformunun kaderini değiştirdiğini yazmıştı. Bu isimlerden biri Liepmann'dı.³ 1933-1952 yılları arasında İstanbul Üniversitesi'nde ekonomi dersleri veren Prof. Dr. Fritz Neumark da (1900-1991) 'Boğaziçine Sığınanlar' adlı, döneme tanıklığını konu alan eserinde Liepmann'ın ülkemizde klinik direktörü olarak büyük saygı gördüğünü yazmıştır.⁴ Liepmann'ın zorlayıcı tarihi koşullar nedeniyle adeta kaderin fırsatlarıyla sürüklendiği ülke olan Türkiye, ne yazık ki sadece beş buçuk yıl sonra gözlerini yaşama kapatacağı ülke olacaktı.

Ekim 1933'te İstanbul Üniversitesi'nde göreve başladığında onu karmaşık koşullar bekliyordu. Reform kararları kapsamında Tıp Fakültesi Asya yakasından Avrupa yakasına yeni taşınmış ve tıp fakültesinin klinikleri çeşitli vakıf ve belediye hastane binalarına yayılmıştı. Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği de Avrupa yakasına getirilen diğer tüm klinikler gibi Haseki Hastanesi arazisinde bir köşk ve birbirinden uzak iki barakadan müteşekkildi.⁵

Kliniğini Mekânsal Olarak İyileştirme Çabası

Fakülte kliniklerinin şehirdeki çeşitli hastanelere bölünmesinin öğrenciler açısından yarattığı zorluklar dikkate alınarak kliniklerin iki hastanede yoğunlaşmasına karar verildiğinde Liepmann, bir yandan kliniğini yerinde yenilemeye ve yeniden düzenlemeye çalışırken, diğer yandan Gureba Hastanesi çevresindeki bölgede daha önce başka amaçlarla kullanılan bir binanın yenilenerek kadın hastalıkları ve doğum kliniğine dönüştürülmesi için üniversite yönetiminin onayını almayı başarak gerekli planları yaptırdı. Ameliyathane için ihtiyaç duyduğu malzemeleri Alman Küster firmasından, kitapları ise Gustav Fock firmasından sipariş etti. 2. Dünya Savaşı çıkınca Tuna Nehri boyunca teslimatlar durma noktasına gelecek ve bu malzemeler ancak 1943 yılında, yani Liepmann'ın vefatından dört yıl sonra İstanbul Üniversitesi'ne ulaşabilecekti. Yeni kliniğin kullanıma hazır hale gelmesi de ancak bu tarihte sonuçlanarak faaliyete geçilecekti.⁵

Eğitim Anlayışı

Liepmann, İstanbul Üniversitesi açılış dersini 28 Şubat 1934'te, klinikteki mesai arkadaşı o zaman Doçent titrinde olan Dr. Tefvik Remzi Kazancıgil'in (1894-1964) Türkçeye çevirisi ile verdi. Alkışlarla karşılanan bu ilk dersinde kendi disiplininin tarihçesinden bahsetti, hocası Prof. Ernst Bumm'a şükranlarını sundu ve bu disiplinde kaydedilen ilerlemelerden bahsettikten sonra alanının nüfus siyaseti açısından önemine dikkat çekti. Laboratuvarın kadın-doğum alanındaki önemine değinerek mikroskopsuz jinekoloji olamayacağını vurguladı.⁶ Öğrencilerinden Prof. Dr. Kazım Arısan (1909-1994), Liepmann'ın dersleriyle ilgili anılarını şöyle kaydetti: 'Bugün profesörümüzün siyah pelerinli, beyaz başlıklı, hastalarla ve ders materyalleriyle birlikte amfiye nasıl geldiğini hala görebiliyorum. Bakışları ve sık sık küçük odada yaptığı şakalarla öğrencilerinin dikkatini çeker ve çok canlı bir şekilde bize bir şeyler anlatmaya çalışırdı. Derslerini kaçırmamak için koşuştur dururduk'.⁷ Liepmann, Türk öğrencilerini takdirini Türkçeye çevrilen kitabının önsözünde belirtmişti: '...Çalışkanlıklarını ve becerilerini çok takdir ettiğim Türk öğrencilerim'.⁸

Liepmann'ın, uygulamanın, öğrenmek kadar önemli olduğunu Türkiye'deki öğrencilerine benimsetebilmek için, açılış derslerinde tahtaya daima önce Halle-Saale'de, sonra Berlin'de hocası olan Prof. Dr. Ernst Bumm'un, sözünü hatırlatırdı: 'Bilgi güçtür, uygulayabilmek daha büyük bir güçtür!' Liepmann, hocasının bu sözüne, Türkçe yayınlanan 'Pratik Jinekoloji' adlı ders kitabının girişinde de yer vermişti.⁹ Bu sözü ardından da öğrencilerini, derslerde el alışkanlığı kazanmak üzere yapacakları uygulamalarda, bütün tatminini yalnız hastasını iyi etmede bulan bir hekim gibi davranmaları konusunda da uyarıyordu. Kader arkadaşı Prof. Dr. Oberndorfer (München, 1876-İstanbul, 1944), onun öğretme, eğitme yeteneğini şöyle tanımlamıştı: 'Öğrenmeye hevesli bir öğrenci olarak Liepmann'ı dinleme imkanı bulan herkesin yetenekli bir kadın doğum uzmanı olması gerekir; çünkü onun öğretmesi, genç hekimi hayrete düşürecek ve kafasını karıştıracak tüm komplikasyonlara karşı çok net programlanmış bir öğretmeydi'.¹⁰

Derslerinde ilk vak'ayı anestezi altında sunmayı yeğleyerek, böylelikle öğrencilerinin hastadan alınacak anamnezin tesiri altında kalmadan, hastaya ağrı vermek ve onu utandırmak gibi endişelere kapılmadan muayene yapmalarını sağlar ve hemen şu vurguda bulunur: 'Pratik hayatınızda ağrı vermek ve utandırmaktan daima kaçınmalısınız! Buna yalnız hastanız ile iyi ilişki kurabilmek için değil, kadının özel ruh yapısı nedeniyle dikkat etmelisiniz!'⁹

Kliniğinde Verilen Hizmeti ve Araştırmaları Geliştirme Çabası

Liepmann'ın İstanbul'daki kliniğinde 1934 yılında 36, 1935'de 40, 1936'da 78, 1937'de 84 sectio uygulanmış, 4 sene zarfında toplam 5443 doğumdan 240'ını sezaryen ile gerçekleştirilmişti. Bu sayı kendisinin Berlin'deki kliniğine ait rakamın (5184 doğumun 142'si sezaryen) üstünde olsa da, endikasyonu bulunan durumlarda uygulanabilmesi için daha çok çaba harcanması gerektiğini vurgulamıştır.¹¹

Liepmann Berlin'deki Kliniği'nde 6 yıl içinde 15 dış gebelik olgusunu ameliyat ettiklerine, İstanbul'daki kliniğinde ise iki yıl içinde 39 dış gebelik olgusu ameliyatı yapıldığına (hiçbir olguda ölüm gerçekleşmemiş olduğunu belirtmiştir), bu iki klinikteki oranın birbirine benzerliğine işaret etmişti.¹² Liepmann'ın Türkçe olarak yayınlanan dersleri, kliniğinde diğer pek çok ameliyat türünü başarıyla uyguladıklarını göstermektedir. Ameliyatlarda hastalara eter inhalasyonu prensibine dayalı olarak geliştirilmiş Ombrédonne Maskesi ile anestezi veriliyordu. Anestezi için görevlendirdiği

Resim 1. Prof. Dr. Wilhelm Liepmann (önden ikinci sırada soldan ikinci) Kadın Doğum Kliniği'nde Türk meslektaşları ile

asistanı, İkinci Dünya Savaşı sonlarına kadar revaçta olan, daha sonra karbondioksit retansiyonuna neden olduğu anlaşılarak terkedilen bu anestezi türünü uygulamanın güçlüğünü şu sözlerle anlatmıştı: 'Eterden etkilendiğim için öğlene kadar yarı uykulu dolaşırdım. Bu iş giderek sağlığıma bozmaya başladı, Profesör Liepmann da kendisine yeni bir narkozitör aramaya girişti'.¹³

Liepmann'ın dönemi, radyoterapi endikasyonunun oldukça geniş tutulduğu, pruritus vulvae'da bile Röntgen terapisi tavsiye edilebilen, gebeliğin altıncı ayından sonra Röntgen ışınlarının gebeye zarar vermeyeceğinin savunulabildiği, colluma lokal radyum uygulamalarında bulunulan bir dönemdi.¹⁴ Bir ameliyat eldiveninin içine radyum çubukları yerleştirilir, bu bir mantara konulup collumuna uygulanırdı.¹⁵ Röntgen tedavisi ve radyum ile tedavi yaklaşımının lehinde ve aleyhinde (özellikle cerrahlar) bulunanların hararetli tartışmaları ise sürüyordu. Liepmann da radyoterapinin alanlarındaki konumunu 'Radyoterapi, bir jinekoloji servisinde bıçak derecesinde kullanılan bir usul olmuştur' diye tanımlıyordu.¹⁶ Berlin'de yönettiği Kadın Sağlığı Enstitüsü'nde 1925-1931 yılları arasında 1111 myom olgusu ile karşılaştıklarını, bunların 513'ünü ameliyat ettiklerini, küçük myom olgularından oluşan 112'sine bir müdahalede bulunmadıklarını, geri kalanını ise radyoterapiye sevk ettiklerini belirtmişti.¹⁷ Öte yandan Liepmann, derslerinde öğrencilerini radyoterapinin toplum kaynaklarının kullanımı açısından pahalı bir tedavi olduğu, fiziksel bakımdan tehlikeler taşıdığı, kadını kısırlaştırması nedeniyle kadının ruh sağlığına olumsuz etkileri olacağı, gebelik söz konusu ise fetüste anomalilere yol açabileceği konusunda da uyarıyordu. Meslektaşlarını radyoterapi mi, yoksa başka bir tedavi yöntemi mi uygulamaları gerektiği konusunda titizlikle karar vermeleri gerektiği, tanıdan emin olmaları ve

durumu hastanın yaşı açısından da değerlendirmeleri, doz ayarının olguya özel belirlenmesinin hayati önem taşıdığı vurgulamalarını yapıyordu. Liepmann'a göre 45 yaş üzerindeki kadın hastaların Röntgen tedavisine sevk edilmeleri daha sorunsuzdu.⁹

Liepmann'ın İstanbul'daki kliniği, radyoterapinin en modern şekilde uygulandığı bir merkezin çok yakınındaydı. Çünkü Frankfurt Johann Wolfgang Goethe Üniversitesi'ndeki kürsüsünü terketmek zorunda kalan, radyoterapinin dünya çapında öncüsü kabul edilen Prof. Dr. Friedrich Dessauer (1881-1963) İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Radyoloji Enstitüsü'nün yönetimine getirilmiş ve burada son derece modern cihazlarla donatılmış bir radyoterapi merkezi oluşturulmuştu.¹⁷ Liepmann da ders kitabındaki radyoterapi bahsinde, İstanbul Üniversitesi'nde radyoterapi için hastaları sevk edebilecekleri modern bir merkeze sahip olduklarından, bu merkezin doz ayarı yapabilecek aletlerle donatılmış olduğundan söz etmişti.⁹

1934'te gerçekleştirilen 4. Uluslararası Radyoloji Kongresi'nde radyoterapide kliniklerle kollaboratif çalışılması kararı alındığından (Zürich Kararları), Dessauer de İstanbul'daki Enstitüsünde bu kararlar uyarınca kollaborasyon ekibi oluşturdu. Jinekolojide kollaborasyon için belirlenen isim Liepmann'dı.¹⁸ Liepmann haftanın belirli günlerinde Radyoloji Enstitüsüne giderek ışın tedavisi görecektir hastaların muayene ve takiplerini yapmıştı.⁵

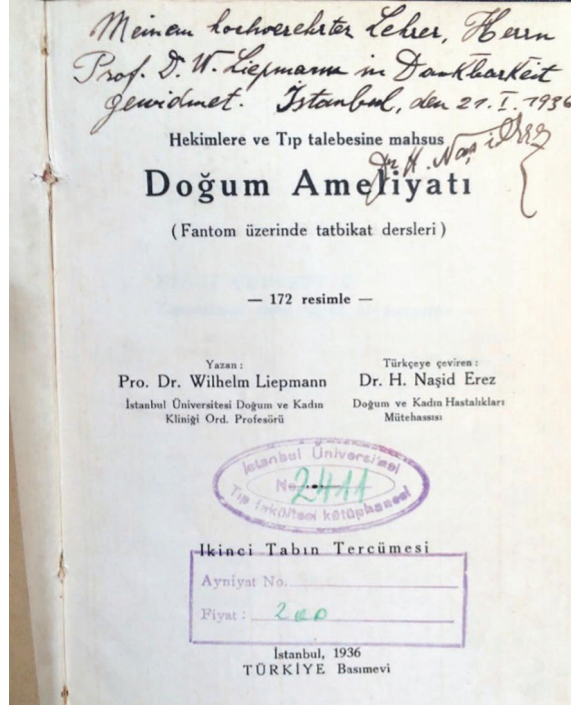
Liepmann'ın hasta sayısı yüksek kliniğinde, bazı tedavi yöntemleri geliştirmeye çalıştığı, ya da geliştirmeye çalıştığı yöntemler hakkında daha geniş araştırma olanağı bulduğu, 'Lohusalık hummasının tedavisinde yeni bir metod' başlıklı sunumundan anlaşılmaktadır.¹⁹ Liepmann, bu hastalık tablosunda 1927 yılında denediği ve ümit vaat ettiğini belirlediği ve 1928 yılında Jahresberichte des Deutschen Instituts für Frauenkunde in Berlin'de yayınladığı, %33 oranında 200 cc. i.v. alkol şırıngası usulünü, İstanbul'daki kliniğinde yüksek hasta sayısını fırsat bilerek daha fazla incelemek istediğini, 1934-35 senelerine ait olan 565 vak'ada bu kez taze ve pastörize edilmiş, fenol ilave edilmemiş beygir serumundan (beygirin vena jugularis'inden alınan kandan elde edilen serum, normal koşullarda birer gün ara ile üç defa 58 Grad Celsius'da pastörize edilmiş, acil durumlarda bir defa 58 Grad Celsius'da pastörizasyon yapılmakla yetinilmiştir), karın bölgesinde göbeğin sağına ve soluna olmak üzere 50'er cc. deri altına enjekte ettiklerini, hiçbir vak'ada tahriş ya da infiltrasyonla karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Liepmann, metodunun çok basit olduğunu, beygir

bulunan her yerde uygulanabileceğini iddia etmiş, bu nedenle öğrencilerini son sınavlarını vermeden önce İstanbul'daki Serum Müessesesi'ne götürdüğünü ve bu usulü bizzat gösterdiğini anlatmıştır. Yöntemini, lohusalık hummasında mümkün olduğunca erken serum enjekte etmek, ateş düşerse bununla yetinmek, fakat ateş yeniden yükselir veya titremeler görülürse derhal intravenöz alkol tedavisine başlamak olarak tanımlıyordu. Yöntem, elde henüz mikropların virulansını ortadan kaldıracabilecek bir olanak bulunmadığından, bünyenin savunma gücünü uyarmanın etkili olacağı varsayımına dayanıyordu. Liepmann Berlin'de yaptığı ilk tecrübelerde %33 oranındaki alkol çözeltisinin 200 cc.'lik enjeksiyonu yerine, İstanbul'daki kliniğinde yalnız 100 cc. enjeksiyon ile yetindiklerini, hastalığın devamı halinde bir ya da iki gün ara ile beş defa 100 cc. %33'lük alkol çözeltisi enjekte ettiklerini ve yüzlerce enjeksiyondan hiçbirinde hastaya bir zarar geldiğini görmediklerini belirtmiştir. Liepmann'ın sunumu, Türk Tıp Cemiyeti'nde hararetle tartışılmış, çeşitli itirazlar ileri sürülmüş, Liepmann bu itirazları yanıtlarken, kliniğinde açmaya çalıştıkları septik pavyonu ile lohusalık humması olgularını azaltmayı umduklarına vurgu yapmıştı.

Liepmann'ın Türkiye'deki Yayın Faaliyeti

Liepmann, Türkiye'de Türkçe olarak iki kitap yayınlamıştır. Bunlardan ilki, 300 sayfayı kapsayan 'Hekimlere ve Tıp Talebesine Mahsus Doğum Ameliyatı Fantom Üzerinde Tatbik Dersleri'dir (Resim 2) ve kliniğinin öğretim üyelerinden Dr. Naşid Erez (1899-1981) tarafından Türkçe'ye çevirilerek 1936 yılında yayınlanmıştır.

Türkçeyayınlanan ikincik kitabı, 1938 yılında yayınlanan 'Pratik Jinekoloji Ders Kitabı'dır (Resim 3). Bu kitap, İstanbul Üniversitesi'nde Almanca olarak verdiği, fizyoloji doçenti Dr. Sadi Irmak (1904-1990) tarafından Türkçe'ye çevirilen derslerinin kayda geçirilmesiyle oluşmuştur. Kitabın Liepmann'ın Türkiye'de verdiği derslerindeki anlatımına tümüyle sadık kalınarak hazırlanması, onun ulaştığı üstün mesleki birikimini aktarmasını tam olarak belgelemektedir. Liepmann'ın, kitabında biraraya getirilen 14 dersinde toplam 76 vak'a sunduğu, konu ile ilgili temel bilgiler aktardıktan sonra bu vak'alarda ayrırcı teşhisi öğrencileri ile uzun uzun tartıştığı görülmektedir. Liepmann'ın tanıttığı olgular, 'Bu türde güzel bir vak'ayı Halle'de, Hocam Bumm'un yanında asistanken görmüştüm' diye vurguladığı olgular yanında, 'İstanbul'da böyle bir vak'a saptadık' vurgusuyla tanımladığı olgular ve bizzat kliniğe getirerek öğrencilerin muayene etmesini istediği olguları.

Resim 2. Doğum Ameliyatı adıyla Türkçe yayınlanan kitabına ait iç kapak

Liepmann'ın 1937 yılında, kliniği öğretim üyelerinden Prof. Dr. Tevfik Remzi Kazancıgil ile birlikte Türkçe, İngilizce ve Fransızca makaleler kabul eden 'Türk Doğum ve Kadın Hastalıkları Dergisi/Acta Turcica Gynaecologica' isminde bir dergi çıkarmak istemiş, fakat bu dergi sadece bir sayı olarak yayınlanmıştır (Resim 4). İlk sayıda derginin editöryal kurulunda bulunan Bükreş ve Yunanistan'dan iki bilim adamının yazıları yer almış, Liepmann da "Ektopik gebelik ile kadın cinsel organındaki oluşum kusurları ilişkine dair yeni sonuçlar" ve "Rahim ağzı kanseriyle başarılı bir şekilde mücadele etme sorunu" başlıklarını taşıyan 2 makale ile sayıya katkıda bulunmuştur.

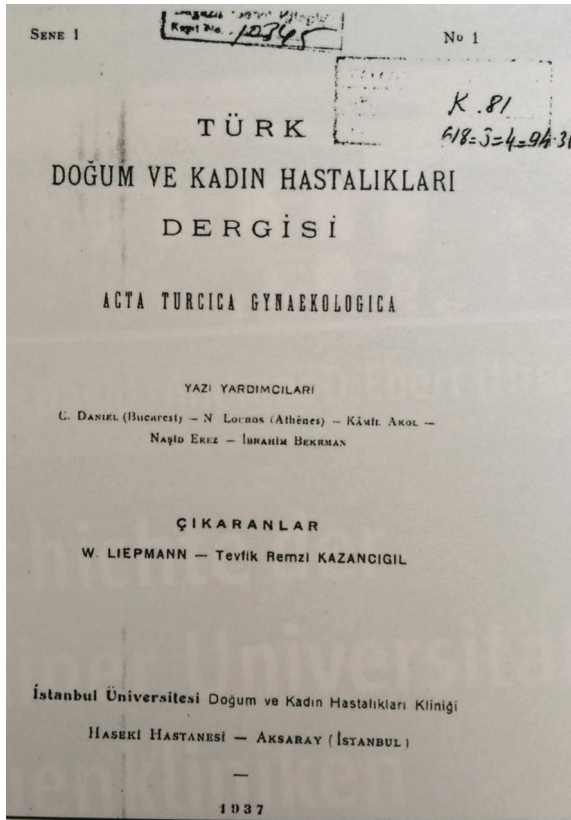
Liepmann 'Üniversite Konferansları' çerçevesinde "150 milyon sene önce ichtyosaurus'larda doğum" ve 'İçtimai jinekolojinin mahiyeti ve ehemmiyeti' başlıklarını taşıyan konferanslar da vermişti.^{20,21} Bilimi topluma yaymak amacıyla halka açık olarak gerçekleştirilen Üniversite Konferansları dizisi, İstanbul Üniversitesi'ndeki reform hareketine özgü etkinliklerden birisiydi ve konferanslar, daha geniş bir kesimin yararlanabilmesi için yıllıklarda toplanarak kitaplaştırılmıştı.

Kongrelere Katılım

Liepmann 1935 Ekim'inde Ankara'da toplanan 6. Ulusal Türk Tıp Kurultayı'nda "Puerperal ateşe karşı savaşta yeni bir metod" başlıklı bir bildiri sunmuş, yine bu kurultay içerisinde toplanan Birinci Ulusal Jinekoloji Kongresi'nde iki yıl sonra gerçekleşecek kongrede "hormonlar" oturumunun düzenlenmesi ve oturumun raportörlüğü görevlerini üstlenmişti.²²

Resim 3. Pratik Jinekoloji adlı kitabın iç kapağı

Resim 4. 1937'de yayın hayatına başlattığı Türk Doğum ve Kadın Hastalıkları Dergisi'nin ilk sayısı

1938 yılında 4-8 Mayıs tarihleri arasında Amsterdam'da Hollanda Jinekoloji Kurumu'nun 50. yılını doldurması münasebetiyle toplanan Uluslar arası Jinekoloji Kongresi'ne 4 Türk jinekologun da dahil olduğu bir heyet ile katıldığı, karaciğerin nekroze olması durumu ile ilgili bildiriye sunduğu da görülmektedir.²³

Türkiye'de Sosyal Jinekoloji Açısından Yapmaya Çalıştıkları

Liepmann, Alman üniversitelerinde ilk sosyal jinekoloji kürsüsünü kurmuş ve bu kürsünün direktörü olmuştur.²⁴ O, Türkiye'de kadının sağlığını korumayı amaçlayan hekimliğin önemine, bu çerçevede kadının eğitilmişlik düzeyinin yükseltilmesi gerektiğine, ünlü bir Türk şairi Abdülhak Hamid'e ait (1852-1937) 'Bir milletin nisvanı, derece-i terakkisinin mizanıdır (Bir ulusun gelişmişliğinin ölçütü, o ulusun kadınlarıdır' sözüyle vurgu yapmıştı. İstanbul Üniversitesi'ndeki açış dersini de bu sözle kapamış ve bu sözü her fırsatta tekrarlamıştı.

Liepmann'ın bu konferansı, aynı zamanda Türkiye'de kadın hastalıkları ve doğum alanında sorun alanlarına genel bir bakış ortaya koymaktadır. O, kendi kliniğine ya da diğer kliniklere başvuran gebe profilini üçe ayırmıştı: Ebe ya da hekim tarafından hiç muayene edilmeksizin doğurmak için kliniğe gelenler, dışarıda çeşitli kereler asepsi kurallarına uyulmadan muayene edilerek infekte edilmiş olanlar ya da dışarıda uygun olmayan doğuma yardım girişimlerine uğratıldıktan sonra kliniğe başvuranlar ve dışarıda loğusa hummasına tutulup çok ağır durumda kliniğe getirilenler. Gerek loğusa humması gerekse güç doğumlar açısından gebeye uygulanacak koruyucu bakımın önemini vurgulayarak ebelerin ve tıp mezunlarının, evde ya da klinikte doğurması gerekenleri birbirinden ayıracak bilgi düzeyine kavuşturulması gerektiğine dikkat çekmiş, yoksul gebelerin muayene için başvurabilecekleri odalar yapılmasını, kadınların zamanında doktora başvurmaları için eğitilmelerini önermişti. Almanya'da ve başka birçok ülkede doğumların, asepsi kurallarına titizlikle uyulan kadın kliniklerinde yapıldığına, Türkiye'de ise gebelik konusunda kadının üç tehdit altında olduğuna işaret etmişti: Zor doğumlarda doğuma doğru yardım alamama, loğusa humması ve kendi kendine yapılmaya çalışılan düşüklerin yarattığı tehlike. Kliniğine gelen abortus vak'alarının %90'ının kadının kendisi, sahte hekim, ebe ya da hekimler tarafından gerçekleştirildiğini, ceninin veya uterusun hastalıklarına dayalı düşüklerin çok nadir olduğunu açıklamıştır. Konferansında kadınların eğitiminin,

kendilerini bekleyen sağlık sorunları hakkında kitle iletişim araçları aracılığıyla bilgilendirilmelerinin önemini vurgulamış ve bu konuda Almanya'da yürütülen çalışmalardan örnekler vermiştir.

Türkiye'de cinsel yolla bulaşan hastalıkların hızını düşük bulmaktan memnundur. İstanbul'da gördüğü 5443 yatan hasta ile 37 000 poliklinik hastasında, Berlin'deki hastalara ait oranlara nazaran çok az frengi vak'ası ile karşılaşmış, derslerinde frengiyle doğmuş çocuk gösteremediğini, ancak frengiden ölmüş 3 çocuk görebildiğine işaret eder. Taze sifilis belirtileri gösteren bir kadına da rastlamamıştır. Türkiye'de frengi ve gonore'nin azlığını, evlilik öncesinde tıbbi rapor istenmesine, frengiye karşı alınan önlemler yanında dini inanışa bağlılığa dayalı olarak gayrimeşru gebeliklerin az olmasına bağlıdır. Lohusalık humması ve abortusda da durumun iyileşeceği konusunda ümitli olduğunu dile getirir.

Almanya'da üzerine eğildiği "fabrikada çalışmanın kadın, özellikle gebe kadına etkisi" konusunun, Türkiye endüstrileşmekte olduğundan burası için de önem taşıdığını vurgular. Türkiye'de de özellikle tütün ve tekstil endüstrilerinde kadın işçilerin oldukça fazla sayıda olduğunu görmüştür. Bu konuda Almanya'da gebe kadına iş hayatında tanınan hakları tanıtır. İyi bir şekilde yetişecek Türk jinekologlarına, fabrikada çalışan kadınların sağlığı üzerine eğilmeleri çağrısında bulunur.

Liepmann, kısırlığın jinekolojinin en güç ama en önemli görevlerinden biri olduğunu vurgular. Üreme sağlığı açısından Almanya ile Türkiye'yi şu değerlendirmesi ile kıyaslar: 'Almanya'da 1933'te yapılan bir nüfus sayımında 15,5 evlilikten 2,3 yani %20'sinin çocuksuz olduğu anlaşılmıştır. Türkiye'de 5 seneye varan tecrübelerime göre kısır izdivaçların oranı daha azdır.' Ağır ya da hafif kısırlık olgularında ortalama %20-30 başarı elde edebildiklerini de belirtir. Türkiye'de Liepmann'ın çevresinde olanlar, onun 'nüfus politikası' sözünü dilinen düşürmediğine tanıklırlar.²⁵ Liepmann, on yıl önce büyük bir savaştan çıkmış Türkiye'nin ulusal politika olarak benimsediği doğum oranını artırma ve doğanların sağlığını koruma idealine içtenlikle hizmet etmeye çalışmıştır: 'Sağlam bir gelecek, sağlam kadınlarla elde edilebilir. Bu nedenle kadının sağlığı, bir milletin en büyük sermayesidir ve bu sermayeye Türkiye'den daha fazla muhtaç hangi millet vardır? Türkiye ki, dünyanın bütün güzelliklerini toplamıştır. Karlarla örtülü dağlardan, boğazın mutedil iklimine kadar, cenubun tropik kültüründen Karadeniz'in zengin kömür havzaları ile dolu dağlarına kadar her kıtayı

ihtiva eder. Bir çok yeni nüfus beslemeye kabiliyetli ve madencilik, endüstri ve kültür için bir çok insana muhtaçtır ve kudretli ordusu, ancak gürbüz nesillerle idame edilebilir. İstikbal vaadeden bu gelişmeyi sağlamak için her yerde kadın klinikleri ve poliklinikleri tesis edilmelidir. Yalnız tedavi için değil, koruyucu ve takip edici merkezler olarak. Ana olmak iradesini taşıyan her kadın, en güç zamanında en iyi yardımı göreceğinden emin olmalıdır. Her çocuk hayatı, millet için bir kazançtır'.¹¹

Liepmann'ın vefatından birkaç ay önce toplanan İkinci Ulusal Jinekoloji Kongresi'nin açılışında da Türk Jinekoloji Kurumu Başkanı Prof. Dr. Kenan Tevfik Sezenel, Türk jinekologlarının, ülkede 3 hedefe kilitlendiklerini belirtecektir: (1) Ebelerin yeterli eğitime kavuşması (2) Kadın-doğum hekimlerinin sayısının artması; (3) Devletin doğumhanelerinin artması.²⁶

Ebedi Uykusu İstanbul Topraklarında

1939 yılına yaklaşılırken Liepmann, şiddetli ağrılar çekmeye başlamıştı. Çektiği ağrıyı çalışırken ayakta durmaya, çok yorulmuş olmasına, romatizmaya bağlıyordu. Şikayeti Şubat ayının ilk haftasında da devam etmesine rağmen, kliniğe gelip ders vermişti. Ama kısa süre içinde ağrıları şiddetlenmiş, her iki bacağı da felçli hale gelmişti. Çekilen Röntgen omurga sarkomunu gösteriyordu. Kırk gün dayanılmaz ağrılar çektikten sonra 20 Mart'ta yaşama gözlerini yumdu. Metaneti, çevresindekiler tarafından şöyle anlatılmıştır: 'Hastalığının ciddiyetini kavramış olmasına ve acısı tahammülünü aşmasına rağmen cesaretini kaybetmedi ve ölümünü bilgelikle bekledi. Her şeyi düşündü, işlerini ayarladı ve mirasını düzenledi'.²⁵

Üniversite'de yapılan, tabutunu öğrencilerinin taşıdığı cenaze töreninde Üniversite Rektörü Ord. Prof. Dr. Cemil Bilsel, Liepmann'ın İstanbul Üniversitesi'ne hizmetini şu sözlerle anmıştı: 'İş yerindeki görev anlayışınız bir örnektir. Sabah 8'den sonra kliniğe geldiğini hiç görmedim. Kliniğin başhekimisi bana 5,5 yıldır bu durumun hep böyle olduğunu söyledi. Klinikte işe erken ve zamanında başlamanın faydasını ve önemini biliyoruz. Ancak üniversitenin kadın doğum ve doğum kliniğinde hatırlanacağınız şey sadece bu düzenlilik değil. Üniversitenin kadın doğum ve doğum kliniği bina ve donanım olarak istediğimizden çok uzak. Ancak hasta bakımı, tedavi ve tedavi teknolojisi, öğretim düzeyi ve öğrenci eğitimi açısından hiçbir şekilde Batı'dan aşağı değildir. Bu durum büyük ölçüde sizin çalışmalarınız sayesinde'.²⁷

Resim 5. Mezar taşındaki yazı: İstanbul Üniversitesi Profesörü Dr. Wilhelm Liepmann burada huzurla uyuyor. Doğumu 5.XII.1878 Danzig, Ölümü 18.III.1939 İstanbul. (Mezar taşı İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesindeki meslektaşları tarafından 2023 yılında yenilenmiştir)

Liepmann ile çalışanlar “Onun için hayatta hiçbir şey sevgiden daha önemli değildi. Onu doğup büyüdüğü, öğrendiği ve öğrenim gördüğü memleketinden sonsuza dek uzaklaştıranlara duyduğu öfkeyi bile nefret dolu sözlerle dile getirmez, onlarla sadece alay ederdi’ demişlerdi.²⁵ Kendisine sürgün acısını çektirenlere bile kızamayan, barışçıl duygularla yüklü bir kalbe sahip Liepmann’ın erken ölümünün tesellisi verici tek yanı, Alman vatandaşlığından çıkarılma işleminin ölümü nedeniyle durdurulması ve İkinci Dünya Savaşı felaketine tanık olmaktan yine ölümü nedeniyle kurtuluş olmasıdır.

***Yazar herhangi bir çıkar ilişkisi içinde bulunmadığını bildirmiştir.**

KAYNAKLAR

1. Ebert A, Namal A Wilhelm Gustav Liepmann (1878-1939) Vertreibung vom ersten Lehrstuhl für Sozial-Gynäkologie an der Berliner Universität ins Exil an die Universität Istanbul. In: David M, Ebert A (Hrsg.) Geschichte der Berliner Universitäts-Frauenkliniken. Berlin 2010; 219-238.
2. Grothusen KD (Hrsg. u. engl.): Der Scuria-Bericht. Die Tätigkeit deutscher Hochschullehrer in der Türkei 1933-1939. Frankfurt a. Main 1987, S. 118
3. Schwartz P. Notgemeinschaft. Hrsg. u. eingel. v. Helge Peukert. Marburg 1995, s. 86.
4. Neumark F. Zuflucht am Bosphorus. Deutsche Gelehrte, Politiker und Künstler in der Emigration 1933-1953. Frankfurt am Main 1980, S. 101.
5. Arisan K, İnanç F. Kadın-Doğum Kliniği Tarihi (Kuruluşundan Bugüne Kadar). İstanbul 1973, S. 9-16.
6. (Anonim): Haberler. Tıp Dünyası 1934; 3: 2414.
7. Arisan K. Prof. Wilhelm Liepmann’ın Türk jinekolojisine hizmetleri. In: Terzioğlu A (Yay.): 2. Türk-Alman Tıbbi İlişkiler Sempozyumu, 20-25 Eylül 1981. İstanbul 1981, S. 91-94.
8. Liepmann W. Vorwort. In: Liepmann W Hekimlere ve Tıp Talebelerine Mahsus Doğum Ameliyatı (Fantom Üzerinde Tatbikat Dersleri. Çev.: Naşid Erez. İstanbul 1936.
9. Liepmann W. Pratik Jinekoloji. Çeviren: Sadi Irmak. İstanbul Üniversitesi Yayınları. Yayın No: 76. İstanbul 1938.
10. Oberndorfer S. Prof. Dr. Wilhelm Liepmann anısına Üniversitede 21 Mart 1913’da yapılan konuşma. İstanbul Seririyatı 1939; (XXI) 4: 35.
11. Liepmann W. Sosyal jinekolojinin önemi. Üniversite Konferansları 1937-1938. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 93. İstanbul 1939, S. 207-215.
12. Liepmann W. Extrauterin gebelik vak’alarının çokluğu. İstanbul Tıp Cemiyeti Mecmuası 1936; 5: 232.
13. Tarzi P. Anılarım. İstanbul 1993, S. 51.
14. Ahmed Asım. Türk Jinekoloji Cemiyeti 14.3.1934 tarihli oturumu raporu. Türk Jinekoloji Arşivi 1934, 2: 139.
15. Gediz H. Radiumla tedavi edilmiş iki ağır rahim kanaması vak’ası. Türk Jinekoloji Arşivi 1938; 17-18: 867-874.
16. Liepmann W Myom tedavisi. Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası 1935; (1)3: 88.
17. Dessauer F. Die neue Universitätsinstitut für Radiologie und Biophysik in Istanbul. In: Meyer H (Hrsg.) Strahlentherapie. Berlin 1936, S. 389-395.
18. Berkman T. Atatürk’ün 100. Doğum Yılında Türkiye’de Radyoterapi Tarihine Genel Bakış (1933-1982). İstanbul 1981, S. 37.
19. Liepmann W. Lohusalık hummasının tedavisinde yeni bir metod. Türk Tıp Cemiyeti 1936; (2) 1: 27-32.
20. Liepmann W: 150 milyon sene önce ichtyosaurus’larda doğum. Üniversite Konferansları 1935-1936. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 93. İstanbul 1939, S. 135-145.
21. Liepmann W. İctimai jinekolojinin mahiyeti ve ehemmiyeti. Üniversite Konferansları 1937-1938. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 93. İstanbul 1939, S. 207-216.
22. 6. Milli Türk Tıp Kongresi. Poliklinik 1935; 4: 116.
23. Uzman MO. Ayın akisleri. İstanbul Seririyatı 1938; 6: 47-48.
24. Schneck P. Wilhelm Liepmann (1878-1939) und die soziale Gynäkologie im Spiegel der Aktenbestände des Archivs der Humboldt-Universität zu Berlin. Geschichte der Naturwissenschaften Technik und Medizin (NTM) 1980; 17: 102-120.
25. Liepmann. İstanbul Seririyatı 1938; (XXI) 4: 32-33.
26. İkinci Ulusal Jinekoloji Kongresi raporu. Türk Jinekoloji Arşivi 1939; 17-18-19: 943.
27. Bilsel C. Prof. Liepmann’ın ziyai. Tıp Fakültesi Mecmuası 1939; 9: 1186-1187.